

Indirekt/direkt metod

En begreppsanalys av det diffusa

Abstract

This is a conceptual examination that studies the use of the concepts *indirect* and *direct approach* in the Swedish armed forces.

The purpose is to examine if the concepts can be understood with *John Gerrings* theory and which impact that understanding have on the use of the concepts in military context.

The examination was conducted as a textual analysis of Swedish textbooks in military theory and doctrines as well as the Swedish tactical army regulations.

The result of the textual analyse gave three different meanings of the concepts, the concepts as ideal-types, ideas and as methods.

When operationalized with *Gerrings* eight criteria's it comes clear that the concepts are ambiguous and vague in their structure. As ideal-types the concepts lack to much diversity from each other to be of use. As ideas they are obsolete because of their more recent development into the concepts of maneuver- and attrition-warfare. Lastly as methods they aren't suitable for military use, due to their lack of one unambiguous interpretation, they can't be used in orders or in planning. The different interpretations would lead to lack of coordination which would give away the initiative to the counterpart.

Nyckelord: Indirekt metod, Direkt metod, Begreppsutredande, Doktriner, Gerring
*Antal ord:*10099

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Frågeställning	2
1.2	Motivering av frågeställningen	2
1.3	Tidigare forskning	2
1.4	Disposition	3
2	Teori	4
2.1	Familjaritet	5
2.2	Resonans.....	5
2.3	Återhållsamhet	5
2.4	Sammanhang	5
2.5	Differentiering	6
2.6	Djup.....	6
2.7	Teoretisk nytta.....	6
2.8	Praktisk nytta.....	7
3	Metod och material	8
3.1	Forskningsdesign.....	8
3.2	Operationalisering	8
3.3	Validitet.....	10
3.4	Material och urval	10
3.4.1	Militärstrategisk doktrin.....	11
3.4.2	Doktrin gemensamma operationer	11
3.4.3	Arméreglemente Taktik.....	11
3.4.4	Militärteorins grunder.	12
3.4.5	Contemporary Military Theory	12
3.5	Kritik mot vald metod och urval	13
3.5.1	Kritik mot analysenheter	13
3.5.2	Kritik mot vald teori.....	13
4	Analys	14
4.1	Begreppen i analysenheterna.....	14

4.1.1	Begreppen i Militärteorins grunder samt Contemporary Military Theory	14
4.1.2	Begreppen i Militärstrategisk doktrin	15
4.1.3	Begreppen i operativ doktrin för gemensamma operationer	16
4.1.4	Begreppen i Arméreglemente taktik	17
4.1.5	Sammanfattning av begreppen i analysenheterna	18
4.2	Analys av familjaritet	18
4.2.1	Språklig överensstämmelse	18
4.2.2	Professionell användning	20
4.2.3	Resultat familjaritet	21
4.3	Analys av resonans	21
4.3.1	Resultat resonans	22
4.4	Analys av återhållsamhet	22
4.4.1	Indirekt och direkt metod som idé och idealtyper:	22
4.4.2	Indirekt och direkt metod som praktiska metoder:	23
4.4.3	Resultat återhållsamhet	24
4.5	Analys av sammanhang	24
4.5.1	Sammanhangsanalys Direkt metod	24
4.5.2	Sammanhangsanalys Indirekt metod	26
4.6	Analys av differentiering	27
4.7	Analys av djup	27
4.7.1	Analys av djupkriteriet direkt metod	28
4.7.2	Analys av djupkriteriet indirekt metod	30
4.8	Analys av teoretisk nytta	31
4.9	Analys av praktisk nytta	31
4.9.1	Användbarhet mot och påverkan på andra begrepp	31
4.9.2	Praktisk nytta för kommunikation inom försvarsmakten	32
4.10	Analysresultat	33
4.10.1	Resultattabell från analysverktyg, direkt metod	35
4.10.2	Resultattabell från analysverktyg, indirekt metod	35
4.10.3	Analysresultat: Uppfyllnad och balans	36
5	Avslutande diskussion	38
5.1	Slutsatser	39
6	Referenser	40
6.1	Tryckta källor	40
6.2	Digitala källor	40

1 Inledning

Ett grundläggande begrepp inom militärteorin är *tyngdpunkt*. Begreppet myntades av Clausewitz och innebär den förmågan hos motståndaren som om man slår ut den kommer innebära att motståndaren utsätts för en sådan *systemchock* att denne inte kan fortsätta slåss och ger upp. Vad som är *tyngdpunkten* hos en motståndare varierar avsevärt och beror också på om man använder begreppet på den strategiska nivån eller på någon av de lägre nivåerna. Den strategiska *tyngdpunkten* kan vara något utanför den direkt militära sfären såsom folkopinionen. På operativ nivå och lägre tenderar *tyngdpunkten* vara en förmåga eller enhet (Ångström & Widén 2015, s61-64.).

För att militärt komma åt *tyngdpunkten* finns teorin om *indirekt metod* vilket innebär att man hittar *tyngdpunktens* kritiska svaghet och slår ut den, detta får till följd att *tyngdpunkten* faller samman utan att man behöver attackera den direkt, med högre risk för misslyckande eller höga egna förluster. Som motsats till *indirekt metod* beskrivs *direkt metod* vilket innebär att man slår direkt mot *tyngdpunkten* med hela sin samlade kraft (Ibid 2015, s59-60,114-119).

I *Contemporary Military Theory*, som är huvudbok vid grundläggande militära studier vid Försvarshögskolan, beskrivs metoderna som idealtyper vilka mest kan användas som etikettering i efterhand. Det vill säga ett militärt agerande kommer förmodligen bedömas som *indirekt metod* om befälhavaren högst naturligt har försökt besegra en motståndares *tyngdpunkt* där man har bedömt att man kan sätta in sitt anfall med störst effekt och minst förluster, mot vad som bedömdes vara den svagaste punkten och lyckats. Misslyckas man i sin bedömning och mot förväntan stöter på hårt motstånd, och därmed får höga förluster och hård strid även om befälhavaren till slut lyckas, så skulle agerandet troligen bedömas som *direkt metod*. Författarna påpekar därför att begreppen bör användas med försiktighet (Ibid, s.60).

Trots detta står det i två av försvarsmaktens styrande publikationer att *indirekt-* och *direkt metod* skall tillämpas (Försvarsmakten 2020, 2013). Som lyfts ovan beskrivs också begreppen som varandras motsats och ändå skriver den senaste utgivna doktrinen:

” Det innebär att förband under kortare eller längre tid kommer att använda sig av en direkt metod i den indirekta metodens syften ”

(Försvarsmakten 2020, s.29)

1.1 Frågeställning

Hur kan begreppsparet *indirekt-, direktmetod* förstås enligt Gerrings teori, och vilken inverkan har detta på begreppsparets militära användning?

1.2 Motivering av frågeställningen

Vid utbildning till officerare studeras militärteori både i syfte att skapa kritiskt tänkande, ta lärdom av andra och sätta sin egen erfarenhet i en kontext. Men även för att tillämpa metoder för krigföring. För att kunna diskutera militärteori på ett relevant sätt är det viktigt att ha gemensamma begrepp i syfte att skapa gemensam förståelse, oavsett om vi ifrågasätter begreppen eller använder dem till att utveckla militärteorin i sig eller dess användning i en svensk kontext.

1.3 Tidigare forskning

Efter att ha sökt via bibliotekstjänster och Google kan jag konstatera att det finns mycket forskning avseende *indirekt metod* framförallt inom ramen för *manöverkrigföring* och tyngdpunktsdiskussioner samt inom användning av doktriner för planering. De arbeten som gjorts avseende metoderna är inte av begreppsutredande karaktär och divergensen mellan arbetena hur metoden tolkas understryker behovet av min forskningsfråga. Ett arbete har gjorts på kandidatnivå där författaren har försökt använda begreppen som variabler i en fallstudie. *Manöverkrigföringens indirekta och direkta metod: En studie i fördelningen av dessa vid flyginsatser under Operation Desert Storm* (Deretić, 2009).

Detta arbete hade kunnat ge grund till en begreppsdefinition om det hade gått generalisera på andra krig. Men författaren avgränsar helt bort den mentala delen av metoderna trots att ett av huvudsyftena med *indirekt metod* är att motståndaren skall utsättas för *systemchock* och känna att det inte är någon mening att fortsätta kampen. Vidare väljer han att använda flyganfallens mål, som utgångspunkt för vilken metod som används. Mest träffande för problematiken som lyfts av *Contemporary Military Theory* (Ångström & Widen 2015) med att begreppen främst går använda i efterhand framkommer här genom att Deretić kategoriserar anfall på flygplan på marken som *indirekt metod* och i luften som *direkt metod*. Detta blir missvisande eftersom en angripande part aldrig i förväg kan förutsäga var flygplanen kommer att vara innan angreppet. Det går alltså inte för angriparen att använda sig av metoderna för planering i syfte att säkerställa resultatet som forskaren sorterar det efter när det studeras.

Vad avser forskning om begreppsanalys inom militärteorin så är området i stort outforskat. Ett undantag är Johan Ströms uppsats *Tröskelbegreppet: Det*

gränslösa begreppet (Ström, 2020). Ström gör en begreppsanalys av tröskelbegreppet med hjälp av *Gerrings* teori i syfte att öka förståelsen och den gemensamma uppfattningen av begreppet inom försvarsmakten. Då min avsikt med uppsatsen också är att förtydliga begrepp inom militärteorin för en bättre gemensam förståelse använder jag mig av samma teori i syfte att skapa likformighet i begreppsutredning inom militärteorin.

1.4 Disposition

I kapitel två presenteras teorin som jag avser att använda för att analysera begreppen.

I kapitel tre behandlas hur jag skall operationalisera teorin samt vilken metod som jag avser använda, och vilket material som ligger till grund för analysen.

I kapitel fyra genomförs själva analysen i två steg. Först en beskrivning hur begreppen framställs eller definieras i analysenheterna och därefter genom användning av *Gerrings* teori.

Slutligen i kapitel fem diskuteras analysresultaten gentemot forskningsfrågan och slutsatser presenteras avseende att använda begreppsparet i doktriner och reglementen

2 Teori

John Gerring anser att konventionell begreppsbyggnad består av en triangel med delarna; a) fenomenet som skall definieras, b) egenskaperna och attributen som definierar dem samt c) en etikett som täcker in *a* och *b*, och att ett bra begrepp återspeglar dessa delar.

Han har tagit fram en teori för begreppsutveckling, i vilken han menar att ett begrepp skall kunna besvara en standardiserad uppsättning av kriterier vilka är kända i bildandet och användandet av alla samhällsvetenskapliga problem. Dessa kriterier är:

1. Familjaritet
  2. Resonans
  3. Återhållsamhet
  4. Sammanhang
  5. Differentiering
  6. Djup
  7. Teoretisk användning
  8. Praktisk användning
- (Gerring 1999, s357-358)

Gerring hävdar att det är relevant att ha en standard för alla koncept eftersom olika tolkningar leder till att begrepp blir tvetydiga då det skapar olika filter för det som sägs. Detta gör att vi inte kan utveckla vår förståelse för olika problem. (Ibid, s361)

Gerring har utgått från *Giovanni Sartoris* 10 regler för konceptanalys i *Social Science Concepts. A systematical analysis*.

Han anser dock att strikta regler är en för positivistisk syn för samhällsvetenskapliga begrepp och att samhällsvetenskapliga koncept i viss mån alltid är en kompromiss. *Gerring* menar att varje begrepp lägger olika tyngdpunkt på olika delar av en eller flera av de åtta faktorerna och att det är teorins styrka att den i sin flexibilitet kan täcka alla begrepp utan egna omtolkningar av reglerna.

” that the notion of tradeoffs, rather than specific rules (a la Sartori), best guides and describes the complex process of concept formation ”

(Ibid, s.368)

Detta ger teorin en högre reliabilitet då användaren kan använda den med mindre egna tolkningar än om man är bunden till specifika regler som ändå innehåller värdeord som behöver tolkas. (Ibid, s.368,398–399).

2.1 Familjaritet

Familjaritet mäter begreppets överensstämmelse med det vardagliga användandet av termen såväl i allmänt språkbruk som inom den grupp/profession där termen används. Man skall använda så många standard eller kärnegenskaper från ordet som möjligt samt att inte bryta mot någon sådan.

Man bör inte heller skapa ett nytt ord om det inte är absolut nödvändigt eftersom det helt bryter mot detta kriteriet och om det finns ett ord med liknande betydelse så uppstår konkurrens och missförstånd (Ibid, s368,369).

2.2 Resonans

Resonans eller genklang ger begreppet kraft, vilket inte bara skapas av ordets betydelse utan av dess genomslagskraft dvs. hur intuitivt ordet påverkar oss. Men jakten på *resonans* kan komma i konflikt med familjaritetskriteriet. Då jakten på genomslagskraft kan ge en glidning från betydelsen. Även andra kriterier som *samstämmighet* m.fl. kan påverkas (Ibid, s370).

2.3 Återhållsamhet

Bra begrepp har inte otaliga definitioner, de står för sig själva och behöver inte preciseras med flera tilläggsattribut. Om det behövs för att begreppet ska bli begripligt i sammanhanget saknar det *återhållsamhet*. Detta gäller också för själva ordet i sig om begreppet med ett ord kan beskriva en stor mängd företeelser och egenskaper, så är etiketten återhållsam och kan användas för att beskriva komplexa problem. Icke återhållsamma begrepp blir semantiskt klumpiga att hantera (Ibid, s371,372).

2.4 Sammanhang

Sammanhang är enligt *Gerring* det viktigaste kriteriet. Sammanhangskriteriet skall förmedla att attributen som definierar begreppet, såväl som egenskaperna som kännetecknar fenomenet i fråga hör ihop med varandra. I vissa fall har begrepp motstridiga betydelser. Är så fallet, bör man enligt *Gerring* försöka slå ihop kärnegenskaperna i begreppet för att ge det internt *sammanhang*. Ett sätt att

uppnå detta är kärn- eller ursprungskonceptualisering som han exemplifierar med att tolka demokrati som folkstyre vilket är en kärn- och ursprungsbetydelse som de flesta kan ställa upp på. Detta avgränsar bort alla nya attribut och betydelser. Ett sådant tillvägagångssätt uppfyller i regel också återhållsamhetskriteriet (Ibid, s373-375).

2.5 Differentiering

Differentiering är den andra sidan av *sammanhang*. Då *sammanhang* är en intern egenskap hos begreppet är *differentiering* begreppets grad av åtskillnad från andra begrepp. Det vill säga att begreppets definierade gränser i vad det betyder, inte överlappas av andra begrepp.

Detta skapar förutsättningar för begreppet att operationaliseras. Begrepp som inte kan operationaliseras eller kan operationaliseras på för många sätt är inte *differentierade* (Ibid, s376).

2.6 Djup

Ett begrepps användbarhet ökar med dess förmåga att stapla karakteristika inom sig. *Gerring* exemplifierar med skillnaden mellan *the West* och *the South*, där *the West* endast är en geografisk benämning på ett område men inte sammanfattar så många andra karakteristika mellan staterna som ingår till skillnad från *the South*. Ju fler egenskaper som delas av begreppet i dess förlängning ju större *djup* har det (Ibid, s380).

2.7 Teoretisk nytta

Med *teoretisk nytta* avser *Gerring* begreppens användbarhet som byggstenar i teorier, för att kunna beskriva, klassificera samt avgränsa. Om ett begrepp i hög grad bidrar till detta så har det hög grad av *teoretisk nytta*. Även begreppets förmåga till att underlätta kommunikation inom ett fält skall vägas in i kriteriet (Ibid, s381-382).

2.8 Praktisk nytta

Med *praktisk nytta* avser *Gerring* vilken effekt begreppet har på andra begrepp inom ett område. Om ett begrepp bara skär ut en del av betydelsen på ett annat begrepp eller ersätter det så har ingenting uppnåtts förutom att en ny etikett på något redan existerande har skapats. För att uppfylla kriteriet på *praktisk nytta* så skall begreppet beskriva ett fenomen så heltäckande som möjligt. *Gerring* lyfter även här problemet med att uppfinna ett nytt begrepp på det han kallar ett hemlöst begrepp som beskriver alla ovan kriterier men som saknar ett namn. Risken blir att man skapar en term som saknar referent. Det man måste vara medveten om när man skapar nya begrepp eller omdefinierar gamla är att dess motpart förändras, man skapar med andra ord en dominoeffekt (Ibid, s382-384).

3 Metod och material

3.1 Forskningsdesign

Jag avser att genomföra en begreppsanalys genom en begreppsutredande studie med hjälp av *Gerrings* teori; *A Criterial Framework for Understanding Concept Formation in the Social Sciences*.

I *Metodpraktikan* framgår att en begreppsutredande teori genomförs i fem steg. Först en insamlingsfas av det som skrivits i ämnet. Detta kommer jag att avgränsa till vad som skrivs i svenska doktriner samt grundboken i militärteori vid utbildning av svenska officerare då avsikten är begreppets användning i Sverige.

Steg två och tre består av att sortera ut olika begreppsdefinitioner och se om de är logiskt konsistenta. Steg fyra är att kontrollera om begreppet är möjligt att operationalisera och steg fem består i att förorda den bästa begreppsdefinitionen (Esaiasson m.fl. 2017, s. 36).

Jag avser använda *Gerrings* teori för steg 2, 3 samt 4. Att ta fram den bästa begreppsdefinitionen är inte syftet med uppsatsen, då ansatsen är utredande huruvida begreppen har en praktisk eller teoretisk användning överhuvudtaget.

Analysen av texterna i steg ett kommer att genomföras som en systematisk kvalitativ textanalys. Syftet med en sådan analys är att man går igenom en text för att reda ut den samt klargöra idéstrukturen. Detta görs genom att texten bryts ned till enklare kategorier eller ordnas logiskt (Ibid. 2017, s. 213). Även här kommer jag att använda *Gerrings* teori för att fånga idéstrukturen i begreppens användning med hans kategorier.

3.2 Operationalisering

Analysverktyget är en vidareutveckling av ett analysverktyg framtaget av Johan Ström som genomförde en begreppsanalys av *tröskelbegreppet* (Ström 2020). Genom att använda ett likartat verktyg inom samma ämnesdisciplin anser jag att reliabilitet för begreppsstudier inom krigsvetenskapen ökar och därmed även begreppsvaliditeten.

Vad mäts	Kriterium	Krav för uppfyllt kriterium	Ej uppfyllt kriterium
Allmänt: SAOL, SO Militärt: Annan användning av ordet	Familjaritet	Militär definition av ordet överensstämmer. Allmän definition stämmer avseende i sin huvudsakliga betydelse	Militär definition överensstämmer inte eller bryter mot allmändefinitionens huvudbetydelse
Mäts mot synonymers förmåga att mer kraftfullt inkludera attribut från övriga kriterier	Resonans	Annat begrepp som betecknar begreppets attribut har inte en bättre genomslagskraft	Annat begrepp som betecknar begreppets attribut har en bättre genomslagskraft
Betydelser som tillskrivs begreppen	Återhållsamhet	Kort etikett (ett ord) Alla attribut förklarar samma egenskaper av begreppet	Lång etikett (>2 ord) Alla attribut förklarar inte samma egenskaper av begreppet
Att begreppets attribut i de olika källorna stämmer överens med varandra och att begreppets funktionella användning är liktydig	Sammanhang	Samtliga attribut har en inom begreppslogik. Samtliga attribut har en funktionell koppling mellan varandra.	Något attribut saknar inom begreppslogik. Något attribut saknar en funktionell koppling
Att begreppet inte går in i andra begrepp.	Differentiering	Begreppet är avgränsat från andra begrepp inom militärteorin	Begreppet är inte avgränsat från andra begrepp inom militärteorin
Begreppens djup som idealtyp samt begreppets djup som praktisk riktlinje	Djup	Begreppets likartade egenskaper kan sammanpackas avseende idealtyp eller praktisk riktlinje	Begreppets likartade egenskaper kan inte sammanpackas avseende idealtyp eller praktisk riktlinje
Begreppets förmåga att bidra till teoribildning	Teoretisk nytta	Begreppet kan användas till att klassificera, beskriva samt avgränsa teoribildning	Begreppet kan inte användas till att klassificera, beskriva samt avgränsa teoribildning
Begreppets användbarhet gentemot andra befintliga begrepp och dess effekt på andra begrepp. samt om begreppet i sin användning effektiviserar kommunikation i FM. Avseende kommunikation kommer begreppets förmåga att användas som planeringsverktyg och orderspråk särskilt iaktas	Praktisknytta	- Inga tidigare begrepp finns som definierar företeelsen - Har inte anspråk på närliggande begrepp - Etiketterar inte om existerande begrepp - Begreppet underlättar kommunikation inom försvarsmakten	- Befintliga begrepp finns som definierar företeelsen - Har anspråk på närliggande begrepp - Etiketterar om existerande begrepp - Begreppet underlättar inte kommunikation inom försvarsmakten

Tabell 1. Anpassat analysverktyg (Ström 2020)

3.3 Validitet

Validitet kan delas upp i begreppsvaliditet och resultatvaliditet. Begreppsvaliditet uppnås genom att hitta operativa indikationer till den valda teorin samt säkerställa frånvaron av systematiska fel. Resultatvaliditet innebär att man mäter det man avser att mäta och kan enligt *Metodpraktikan* egentligen bara uppnås när man granskar resultatet efter genomförd mätning (Esaiasson m.fl. 2017, s. 58).

Teorin som jag har valt är utformad med rambeskrivningar av de olika variablerna istället för strikta regler vilket gör att den kan användas på generellt sätt utan egna omtolkningar av reglerna vilket gör att reliabiliteten ökar. Detta gör att jag minskar risken för systematiska fel på grund av feltolkning av teorin. Reliabiliteten förbättras ytterligare av att samma teori har använts för en begreppsanalys av *tröskelbegreppet* (Ström, 2010) som även det är ett begrepp inom samma ämnesområde, vilket skapar incitament för att teorin är lämplig att använda vid begreppsanalys inom militärteorin.

Genom att operationalisera kriterierna enligt tabellen ovan skapar jag en god begreppsvaliditet. Den validiteten förstärks också av att operationaliseringen utgår från Ströms tabell. Genom att på detta sätt bygga upp begreppsvaliditeten skapas förutsättningar för att mina slutsatser skall ha resultatvaliditet.

3.4 Material och urval

Eftersom ansatsen med analysen är att belysa begreppen i svensk kontext med tyngdpunkt på användandet i praktisk kontext har jag valt att studera begreppets användning i försvarsmaktens nu gällande doktriner vilka omfattar strategisk och operativ nivå. För att inkludera den taktiska nivån har *Arméreglemente Taktik* valts ut då begreppen i sitt ursprung härrör från landarenan.

Minsta gemensamma nämnare för förförståelse av begreppen avseende militära läsare i en svensk kontext är sannolikt grundkurs i militärteori vid Försvarshögskolan. En huvudbok i det ämnet är *Contemporary Military Theory* med sin föregångare på svenska *Militärteorins grunder. Militärteorins grunder* räknades också in i *doktrinhierarkin* men inte som en doktrin utan som en grund till utbildning (Fant 2004, s.iv) Böckerna är snarlika vilket ger viss relevans för förförståelsen av officerare utbildade från 2004. Den äldre boken är också referens till de utgångna doktrinerna som föregår de aktuella på strategisk och operativ nivå samt *Arméreglemente taktik* därav kommer jag att studera begreppen i båda böckerna.

3.4.1 Militärstrategisk doktrin

Militärstrategisk doktrin är framtagen av försvarsmakten med stöd av Försvarshögskolan. *Militärstrategisk doktrin* skall inrikta hur militära maktmedel skall användas för att nå de av riksdag och regering fastställda säkerhetspolitiska målsättningarna. Att den är inriktande innebär att den skall tillämpas med sunt förnuft i syfte att vägleda försvarsmaktens personal. Inte som ett strikt ramverk.

Doktrinen har som syfte att:

- Tydliggöra försvarsmaktens breda militärstrategiska koncept och ledningsfilosofi
- Utgöra utgångspunkt för ledning i alla konfliktnivåer avseende militärstrategi
- Avge en signal till omvärlden hur försvarsmakten ämnar användas
- Vara en förändringsmotor och en långsiktig kurs för det militära försvarets användning
- Utbilda på kopplingen mellan strategi och militär sådan avseende begreppen krigföring och krishantering.

Kärnan i militärstrategisk doktrin är det militärstrategiska konceptet.

3.4.2 Doktrin gemensamma operationer

Doktrinen är den andra av försvarsmaktens två doktriner och beskriver svensk operationskonst. I alla konfliktnivåer nationellt som internationellt. Likt *militärstrategisk doktrin* skall den inte ses som ett tvingande regelverk utan som gemensam utgångspunkt och ledstång. Doktrinen skall utveckla det operativa språket avseende fastställda begrepp och uttryck så att vi kan använda dessa vid övning, utbildning, genomförande och utbildning av gemensamma operationer. Doktrinen berör främst operativ och taktisk nivå och har som primär målgrupp chefer och stabsmedlemmar vilka planerar gemensamma operationer. Sekundär målgrupp är övrig försvarsmaktspersonal med särskild tyngdpunkt på officerare som utbildas mot taktisk och operativ nivå.

3.4.3 Arméreglemente Taktik

Reglementet utgår från försvarsmaktens doktriner och beskriver användandet av markstridskrafter på taktisk nivå samt hur man genomför markoperationer. Vårt

att nämna i sammanhanget är att den *militärstrategiska doktrinen* som använts är 2012 FU¹. Även i denna publikationen trycks på att den inte skall ses som ett strikt regelverk utan att syftet är att ge kunskap och förståelse om armétaktik. Arméinspektören fastställer i sitt förord att:

”...ska Arméreglemente taktik därför utgöra grunden för utbildning, studier, utveckling, fältövningar, försvarsplanering och övrigt krigsförberedelsearbete.”

(Försvarsmakten 2013, s7)

3.4.4 Militärteorins grunder.

Boken togs fram på uppdrag av försvarsmakten i syfte att vara ett militärteoretiskt komplement till försvarsmaktens doktriner vid Försvarshögskolan. Syftet var inte att underbygga resonemangen i doktrinerna utan boken utgör ett självständigt arbete med syfte att lyfta fram militärteorins vetenskapliga fördelar och förutsättningar. Boken skulle fylla luckan som författarna uppfattade fanns i den militärvetenskapliga litteraturen, med att vara en svenskspråkig introduktion till militärteorin. Den fokuserar på de generella allmängiltiga ej tidsbundna teorierna och deras framkomst. *Militärteorins grunder* har inte en förklarande ambition till hur militärteori används för att vinna krig. Boken har som ambition att utförligt behandla begrepp inom militärteorin och dess förhållande till varandra. I bokens inledning problematiserar författarna de faktum att de flesta teorierna stammar från västvärlden och stormaktsstater. De anser inte att detta ogiltigförklarar teorierna för små stater men att de kanske behöver anpassas eller åtminstone förstås ur det sammanhanget.

3.4.5 Contemporary Military Theory

Boken är en engelskspråkig uppdaterad upplaga av *Militärteorins grunder*. Boken har reviderats utifrån de kommentarer som *Militärteorins grunder* har fått under sin användning och militärt agerande under 00-talets krig fram till 2015. Detta gör att boken lyfter fram något fler samtida militärteoretiker till nackdel för klassiska tänkare. Vilket bland annat märks igenom att det är färre referenser till begreppet *indirekt metod* utanför de specifika kapitlen.

---

¹ Militärstrategisk Doktrin FU 2012 (2011) M7739-35402.

3.5 Kritik mot vald metod och urval

3.5.1 Kritik mot analysenheter

Militärteorins grunder framhåller att teorierna inte djuplodas och under officersutbildningen används fler böcker både i grundkursen och fortsättningskurser som kan ge en annan förståelse för begreppen.

Jag anser ändå att det är relevant med grundböckerna då de kan sägas utgöra en minsta gemensam nämnare och att de är källmaterial till de ursprungliga doktrinerna.

Doktrinerna har visa brister avseende oberoende då de hänvisar till varandra och till tidigare upphävda upplagor. Vidare så byts inte alla ut samtidigt vilket kan bygga in felaktigheter mellan dem, då en underordnad doktrin kan vara nyare än en överordnad. Detta i kombination med att de refererar till sina föregångare kan öka sannolikheten för att begrepp har utvecklats olika.

Oberoendet och inbördes kronologi är dock inte relevant för forskningsfrågan eftersom gällande doktriner är styrande, vilket gör att de behöver studeras om forskningsfrågan skall besvaras. Man kan också vända på det och peka på doktrinernas brister som det som gör frågan relevant.

3.5.2 Kritik mot vald teori

Det kan anföras att begreppen till del är teorier och inte begrepp vilket gör att dessa skall kunna operationaliseras på olika sätt, vilket i sin tur gör en begreppsutredning oanvändbar. Det argumentet har en viss bärighet men motsägs av att de skrivs in som metoder att använda och att *doktrin för gemensamma operationer* har med dem som begrepp i sitt begreppskapitel. Eftersom de används både som begrepp och metoder är en begreppsanalys befogad.

4 Analys

Analysenheterna är lästa med *Gerrings* kategorier för begreppsutredning som frågor att ställa till texten. Analysen inleds med en övergripande beskrivning av hur begreppen beskrivs i de olika publikationerna i syfte att kunna mäta dessa mot kriterierna i analysen. Slutligen följer en analys utifrån ovan redovisat analysverktyg och en sammanställning av analysresultaten.

4.1 Begreppen i analysenheterna

4.1.1 Begreppen i Militärteorins grunder samt Contemporary Military Theory

I *Militärteorins Grunder* samt *Contemporary Military Theory* beskrivs *indirekt metod*s uppkomst i mellankrigstiden då *Liddel Hart* som deltagit i första världskriget och med de låsningar som förevarit på västfronten utvecklar teorin om *indirekt metod*. Han anser att motståndarens *tyngdpunkt* skall undvikas och att förmågor som bär upp *tyngdpunkten* samt är svaga/oskyddade skall angripas och på så sätt skapa systemchock för att uppnå ett avgörande utan eller med väldigt låga förluster. *Liddel Hart* vände sig därmed emot det han såg som *Clausewitz* metod att angripa fienden vid hans starkaste punkt, det vill säga *direkt metod*. (Ångström & Widén 2015, s59,60;114–116; Widén & Ångström 2004, s.92–93) *Liddel Harts* teori förkommer även i kapitlet om manöverkrig där också hans samtida tänkare *Fuller* omnämns. *Fullers* teori byggde på mekaniserad strid med genombrytning vid en punkt och därefter verka på djupet mot motståndarens underhåll och så vidare för att sedan nedgöra den inringade motståndaren. Det som skiljer dem är att *Fuller* eftersträvar bättre förutsättningar för det avgörande slaget, emedan *Liddel Hart* eftersträvar systemchock. Det bör understrykas att här omnämns bara *indirekt metod* och då förknippat med *Liddel Hart*.

Ångström & Widén menar att *Liddel Harts* teori är mer att se som en filosofi för krigföring än ett tillvägagångssätt för hur krig skall föras. De säger också att det är teorin om *indirekt metod* som senare utvecklas till manöverkrigföring (Ibid).

Avseende *direkt metod* så är beskrivningen inte lika tydlig då den beskrivs utifrån *Liddel Harts* tolkning av *Clausewitz*, som förespråkade att kraftsamla och attackera motståndaren vid hans starkaste punkt. För att därigenom kunna slå ut motståndarens *tyngdpunkt* och på så sätt vinna kriget.

Det finns i flera andra kapitel i *Militärteorins grunder* kopplingar till båda metoderna med synpunkter om huruvida de olika metoderna existerar på de olika nivåerna.

I *Contemporary Military Theory* är inte detta lika tydligt. Min bedömning är att det beror på att i den nyare boken har en mer samtida inriktning vilket minskar referenserna till de äldre militärteoretikerna. Det som förenar både den äldre och nyare boken är att författarna anser att begreppsparet skall användas som idealtyper med stor försiktighet. Då de menar att de främst fungerar som efterhandsetikettering. Där en misslyckad ansats till *indirekt metod* blir klassad som *direkt metod*. (Ångström & Widen 2015, s59-60,114-119; Widén & Ångström 2004, s.92–93)

4.1.2 Begreppen i Militärstrategisk doktrin

Endast begreppet *indirekt metod* förekommer i doktrinen och då endast en gång i kapitlet om svensk manöverkrigsföring under punkten ledning. Där refereras det till begreppets förmåga att påverka det mentala planet hos ledningen det vill säga uppnå *systemchock*. Doktrinen menar att det är svårt att bedöma kampviljan och att *svensk manöverkrigsföring* därför skall (Försvarsmakten 2016, s 61):

”... bygga på den ändamålsenliga kombinationen av fysisk bekämpning, informationsoperationer, rörelse och skydd på alla nivåer.”

(Ibid 2016, s 62)

Doktrinen skriver att det finns många olika tolkningar av *manöverkrigsföring* internationellt som i för stor utsträckning är påverkade av ensidiga ideal, däribland nämns *indirekt metod*. Man anser att detta har gett en övervärdering av offensiven på alla nivåer, och att det går att nå resultat snabbt oberoende av situationen vilket riskerar driva på egen kulmination. Därför beskriver doktrinen *svensk manöverkrigsföring* utifrån våra förutsättningar (Ibid s59).

Värt att notera är att beskrivningen återfinns under kapitlet operativa ansatser. Skrivningen om *indirekt metod* som ensidigt ideal och poängterandet av svårigheten att bedöma effekter på exempelvis ledning gör att doktrinen går i en liknande linje som de militärteoretiska böckerna med en betydelse som idealbegrepp vilka inte bör tillämpas i verkligheten. Det stämmer också överens med betydelsen om idéer mer än som tillvägagångsätt.

Den *direkta metoden* omnämns inte men med skrivningen om *indirekts methods* svårbedömda verkan kombinerat med citatet ovan kan vara en delförklaring att man i den lägre doktrinen och reglementet talar om en kombination av metoderna.

4.1.3 Begreppen i operativ doktrin för gemensamma operationer

Citatet om att använda den *direkta metoden* i den *indirekta metodens* syften kommer från doktrinen för gemensamma operationer. Citatet skrivs utifrån beskrivningen, att enligt den *indirekta metoden* så är motståndarens organisation, moral och andra faktorer som fungerar sammanhållande viktigare mål än motståndarens stridskrafter i sig. Men doktrinen anser att bekämpning av motståndarens stridskrafter fortfarande är viktigt. Därav citatet för att beskriva detta då man har angett att manövertänkandet som skall prägla oss bygger på *indirekt metod* och initiativtagande (Försvarsmakten 2020, s29).

Användandet av orden direkt och indirekt förekommer i flera andra sammanhang avseende ledarskap med mera, vilket försvårar en entydig tolkning. I vissa fall blir det dessutom tvetydigt som i kapitlet multinationella operationer under punkten övergripande principer, där det står:

”En övergripande princip är att bestrida angriparens kontroll i hela operationsmiljön. Angriparen påverkas med både indirekta och direkta metoder.”

(Försvarsmakten 2020, s74)

Pluralformer gör att det blir svårtolkat om metoderna *per se* avses eller om en metodologiskt ansats skall göras som präglas av att direkt och indirekt genomföra verksamhet i ordens mer språkliga betydelse. Den efterföljande texten påminner om resonemanget kring det andra citatet men är inte helt tydlig med vad som avses.

I doktrinen finns det ett begreppskapitel med följande definitioner.

Direkt metod:

”Metod då motståndaren konfronteras i direkt strid för att förstöra dennes förmåga till strid/ ta viktig terräng/position. Direkt metod används då vi har övertag, kvantitativt och kvalitativt, jämfört med motståndarens krigsförband för att förstöra alternativt begränsa dennes förmåga och möjligheter att ta och behålla initiativet” (Försvarsmakten 2020, s.96)

Indirekt metod:

”Kännetecknas av exploatering av motståndarens svagheter medan dess styrkor undviks. Indirekt metod ska användas mot en jämbördig eller överlägsen motståndare. Den bygger på att man kraftsamlar mot svagheter som är avgörande för motståndarens förmåga.” (Ibid, s.97)

Definitionerna är inte helt entydiga när man ställer dem jämte varandra som skillnaden i *”kraftsamla mot svagheter som är avgörande för fiendens förmåga”* mot *”konfrontera i direkt strid för att förstöra dennes förmåga till strid/ ta viktig terräng/ position”* Att utifrån detta sedan *”använda den direkta metoden i den*

indirekta metodens syften” går i sig kanske härleda utifrån den i strategisk doktrin inskrivna ansatsen att inte låsa vid metoder präglade av ideal. Som exempelvis utpräglade tolkningar av *indirekt metod* som total frånvaro av anfall. Men kraftsamling mot fiendens svagheter som är avgörande för dennes förmåga torde innebära både anfall och viss risk, om motståndaren är medveten om sina svaga punkter.

Doktrinen innehåller också en bilaga med militärteoretiska grunder som underlag till förståelse av begrepp där det under rubriken konceptuell flexibilitet framgår att vi skall kunna växla mellan olika former av operativa metoder som offensiv, defensiv samt *indirekt-* och *direkt metod* (Ibid s.114) Detta tyder på att doktrinen inte främst ser begreppen som normativa utan mer som faktiska metoder. Detta förstärks också av att det finns ett kapitel med rubriken *indirekt eller direkt metod*. Beskrivningen av hur och när de används påminner om ovan definitioner fast förtydligas något med att *direkt metod* används vid överläge, kräver tid för att bygga upp förmåga och att geografisk plats inte är styrande i så stor utsträckning. Detta tar metoden något från den *indirekta* som här kompletteras av att det är på djupet som metoden används, och mot en motståndare som är jämbördig eller överlägsen. Att det sker där denne inte förväntar sig det eller är svag samt att det avser underhåll, ledning eller andra kritiska sårbarheter (Ibid, s.129).

Sammanfattningsvis kan sägas att doktrinen för gemensamma operationer anser att begreppen skall uppfattas som faktiska metoder och inte som idéer. Det bör i det samhanget dock understrykas som framgår ovan(kap3), att doktriner inte skall ses som rigida regelböcker utan skall användas med sunt förnuft.

4.1.4 Begreppen i Arméreglemente taktik

Beskrivningen av *direkt metod* i reglementet är mycket lik definitionen i *Doktrin för gemensamma operationer* men med tillägget att metoden är kopplad till *utnöttningskrigföring*²(Försvarsmakten 2013, s23).

Den *indirekta metodens* beskrivning påminner också den i stor utsträckning om definitionen i *doktrin för gemensamma operationer* men även här finns ett tillägg att den är kopplad till *manöverkrigföring* (Ibid, s23).

Det som blir något inkonsekvent är att i kapitlet *manövertänkande och manöverkrigföring* beskrivs *manöverkrigföring* som utveckling av *Indirekt metod* (Försvarsmakten 2013, s35).

Även *Arméreglemente taktik* ser begreppen som metoder att använda fast med motstridigheten att man också anger *Indirekt metod* som en idé kopplat till *manöverkrigföring*.

---

² Utnöttningskrigföring är en krigföringsmetod som kännetecknas av industriell krigföring där operationskonst och taktik är underordnade. Widén & Ångström lyfter fram att utnöttningskrigföring är en konstruerad motsats till manöverkrigföring av förespråkare för manöverkrigföring. Det krig som kopplas till begreppet är västfronten under första världskriget. För mer info se Widén & Ångström 2005, s182,183 samt Ångström & Widén s113-115

4.1.5 Sammanfattning av begreppen i analysenheterna

Utifrån analysenheterna framträder tre betydelser av begreppsparet och en fjärde av begreppet *Indirekt metod*.

1. Begreppen som idealtyper, främst lämpade som etikettering av krig i efterhand, vilka bör användas med försiktighet.
2. Begreppen som faktiska metoder för tillämpning.
3. Begreppen som idéer eller filosofier.
  - Inom denna tolkningen av begreppet *Indirekt metod* framgår också metoden som en föregångare till *manöverkrigföring*.

Det är dessa tre huvudbetydelser som kommer att vara grunden för begreppsanalysen med *Gerrings* teori.

4.2 Analys av familjaritet

Kriteriet *familjaritet* skall mäta ordets överensstämmelse med de betydelser som normalt kopplas till orden i såväl allmänna som professionella sammanhang. Jag kommer därför först dela upp orden var för sig och deras betydelse enligt svenska akademins ordlista (SAOL) och svensk ordlista (SO). När det gäller ordens militära betydelse kommer dessa att mätas gentemot betydelserna av begreppen som återfinns i analysenheterna under punkten 4.1. Den militära användningen kommer mätas gentemot övrig militär användning av de enskilda orden i analysenheterna samt begreppets mest semantiskt lika uttryck.

4.2.1 Språklig överensstämmelse

Bedömningen i *tabell 2* kommer att göras enligt kriterierna i operationaliserings-tabellen (*tabell 1*). Där den språkliga överensstämmelsen bedöms som 3 om ordets huvudsakliga betydelse stämmer överens och 0 om ordets huvudsakliga betydelse inte stämmer överens. Om ordets huvudsakliga betydelser till del men inte helt uppfylls blir bedömningen en 1: a under förutsättningen att det inte helt bryter mot någon av de övriga huvudbetydelserna. Därefter kommer en sammanställningstabell för språklig överensstämmelse som praktisk metod och teoretisk *familjaritet*. Där ett numeriskt resultat 0–3 bedöms som låg, 4–6 viss och 7–9 hög *familjaritet* avseende språklig överensstämmelse.

	SAOL (2021)	SO (2021)	Överensstämmelse jfr punkt 4.1.5
Direkt	Rak, utan omvägar, omedelbar	<ul style="list-style-type: none"> Som står i förbindelse med något utan varje mellanled eller omväg Vid den allra närmaste tidpunkten I hög grad Motsats: Indirekt	<p>Betydelse idealtyp: Utan operationskonst etc gå direkt mot motståndarens starkaste punkt: 3</p> <p>Betydelse metod: Som metoden beskrivs i doktrinerna så syftar den mest mot att bekämpa motståndaren och betona överlägsenhet och uppbyggnad samt tidsåtgång vilket inte helt men delvis uppfyller den språkliga betydelsen: 1</p> <p>Betydelse som idé: Att med hela sin kraft angripa motståndarens <i>tyngdpunkt</i>:3</p>
Indirekt	Inte direkt, som sker via mellanled	Som sker eller förbinds med något via mellanled. Motsatts: Direkt	<p>Betydelse idealtyp: Att vinna genom att påverka andra punkter än <i>tyngdpunkten</i>: 3</p> <p>Betydelse metod: Att besegra en motståndare med att orsaka <i>systemchock</i> genom att identifiera och angripa svagheter: 3</p> <p>Betydelse som idé: Att genom hastighet och manövrar slå ut eller positionera sig vid svaga punkter, orsaka systemkollaps: 3</p>
Metod	Förfaringsätt, planmässighet	Planmässigt tillvägagångsätt för att uppnå visst resultat särskilt vid intellektuellt arbete.	<p>Avseende <i>direkt metod</i> så är dess kännetecken som idé och idealtyp att man mer förlitar sig på styrka och uthållighet eller teknisk överlägsenhet än planering och list även om systematik föreligger: 1</p> <p><i>Indirekt metod</i> kännetecknas av analys och intellektuellt arbete med att identifiera sårbarheter: 3</p>

Tabell 2. Språklig överensstämmelse

Begrepp	Poäng	Språklig familjaritet
Direkt metod (teori)	6	Viss
Indirekt metod (teori)	9	Hög
Direkt metod (Praktik)	2	Låg
Indirekt metod (Praktik)	9	Hög

Tabell 3. Resultat språklig familjaritet

4.2.2 Professionell användning

I militärteorins grunder används orden direkt och indirekt i en mycket stor utsträckning såsom *indirekt strategi*, att direkt eller indirekt etablera *sjöherravälde* men även orden i sin språkliga betydelse (Widén & Ångström 2004). Vilket är något som förhåller sig omvänt i dess efterföljare *Contemporary Military Theory* (Ångström & Widén 2015) där användandet av ordens engelska motsvarigheter är mycket litet och som nämnt ovan även begreppen i sig.

Detta innebär att begreppen sannolikt får en god *familjaritet* avseende militärteoretisk användning även om studerande från äldre kurser kanske har en något lägre *familjaritet* till orden mot begreppen.

Avseende militär användning av orden direkt och indirekt så används de i flera olika sammanhang. I de analyserade doktrinerna är den vanligaste och semantiskt mest lika benämningen *indirekt- och direkt bekämpning*³. Där *indirekt bekämpning* avser att med flyg och artilleri via ombud som pekar ut målet och värderar insatsen från den skjutande enheten som inte ser målet, och *direkt bekämpning* att skjutande enhet själv ser och beskjuter målet. Orden direkt och indirekt skiljer sig här mot användningarna i metoderna då det här handlar om att använda sig av ett ombud eller inte. En annan förkommande användning i doktrinerna är *direkt och indirekt ledarskap* som även det handlar om att antingen utöva sitt ledarskap själv eller via någon mellanchefer det vill säga ombud. Detta gör att huvudbetydelsen av ordet indirekt framförallt är kopplat till att använda sig av ett ombud för att uppnå resultat. Detta gör att den professionella *familjariteten* för *indirekt metod* blir låg.

Avseende *direkt metod* blir den professionella *familjariteten* hög då det i likhet med *direkt bekämpning* genomförs av utövaren själv utan ombud.

---

³ 35 användningar i Arméreglementet inkluderas delbegrepp indirekt eld, direkt flygunderstöd etc blir antalet 88 mot 10 för indirekt-, direkt metod

4.2.3 Resultat familjaritet

Begrepp	Språklig familjaritet	Professionell familjaritet	Resultat
Direkt metod (teori)	Viss	Hög	Viss
Indirekt metod (teori)	Hög	Hög	Hög
Direkt metod (Praktik)	Låg	Hög	Viss
Indirekt metod (Praktik)	Hög	Låg	Viss

Tabell 4. Resultat familjaritet

4.3 Analys av resonans

Analysen av begreppsparets *resonans* skall svara på om det har bättre förmåga att mer kraftfullt inkludera attribut från övriga kriterier än synonymer och närliggande begrepp. Det vill säga om begreppen slagkraftigt fångar och beskriver attributen.

Begreppet *indirekt metod* som idé beskrivs, både i *Arméreglemente Taktik, Militärteorins Grunder* och *Contemporary Military Theory*, som en föregångare till teorin om *manöverkrigföring* (Försvarmakten 2013, s35; Widén & Ångström 2004 s92; Ångström & Widén 2015 s60). Begreppet *direkt metod* kopplas till *manöverkrigsföringens* motsatts *utnöttningskrigföring* och beskrivs som influens till utvecklingen av begreppet *utnöttningskrigföring* (Widén & Ångström 2004 s182; Ångström & Widén 2015 s113).

Som metoder för praktisk tillämpning kopplas de till de två idéerna om *manöver-* och *utnöttningskrigföring* (Försvarmakten 2013 s.35; Försvarmakten 2016 s59, Försvarmakten 2020 s.29)

Tittar man på attributen under kriterierna *återhållsamhet* och *sammanhang* så inkluderas dessa i begreppen *manöverkrigföring* och *utnöttningskrigföring*. Detta försvagar kopplingen mellan attributen och begreppsparet *indirekt/direkt metod*. Att begreppsparet ses som en del av eller föregångare till *manöver- och utnöttningskrigföring* när de ses som praktiska metoder försvagar ytterligare *resonansen* avseende begreppen som idéer/filosofier.

Vad avser attributen kopplade till metoderna så är det tydligaste attributet för *indirekt metod* att angripa motståndarens sårbarheter och för *direkt metod* att bekämpa motståndarens förband.

Ett vanligt sätt att uppnå bekämpning av motståndarens förband är anfall. I *Arméreglemente taktik* listas olika typer av anfall och det enda som uppfyller kriterierna för *direkt metod* är *frontanfall* (Försvarmakten 2013 s71). Även om

reglementet inte knyter *frontanfall* till *direkt metod* så är det den beskrivning som inte innehåller någon form av anfall av svaghet, svag punkt, flank etc.

Metoder som nyttjar motståndarens svaghet i någon utsträckning är flertaliga, detta skulle kunna ge begreppet *indirekt metod* en samlande effekt. Vad det gäller det viktigaste kriteriet sårbarheter som både finns som *avgörande sårbarheter* och *kritiska sårbarheter* är dessa en del av *tyngdpunktsanalysen* av motståndaren för att hitta var man skall sätta in sina åtgärder. En ytterligare försvårande omständighet för att skapa *resonans* för begreppsparet som metod är att *en direkt metod* på taktisk nivå kan vara en del i en *indirekt metod* på operativ eller strategisk nivå. Vissa teoretiker har belyst detta och hävdar att de olika metoderna inte förekommer på alla nivåer (Widén & Ångström 2004 s.185–186; Ångström & Widén s115). Slutligen visar citatet i det inledande kapitlet, med att använda den *direkta metoden* i den *indirekta metodens* syften, att man på operativ nivå samlar bägge i konceptet för *manöverkrigföring*. Detta gör sammantaget att *resonansen* är låg även för begreppen som metod.

4.3.1 Resultat resonans

Resonansen för begreppen blir låg då de både famnar om attributen sämre än synonymerna vilket minskar den intuitiva kopplingen mellan begreppen och attributen. Även den språkliga resonansen i *direkt-* och *indirekt metod* gentemot *utnötning-* och *manöverkrigföring* är lägre då det känns torrare och mer teoretiskt.

4.4 Analys av återhållsamhet

Begreppsparets *återhållsamhet* kommer att analyseras utifrån om det kan stå för sig själv utan tilläggsattribut för att förtydliga betydelsen i sammanhanget, och att det täcker in alla attribut som avses med begreppen.

4.4.1 Indirekt och direkt metod som idé och idealtyper:

Liddel Hart definierade den *indirekta metoden* som en motsats till vad bland annat *Clausewitz* förordade direkta sätt att angripa motståndaren vid hans starkaste punkt, eftersom han ansåg att det direkta sättet sällan hade lyckats. Han menade att det är bättre att anfälla fienden där den är som svagast och kan bjuda minst motstånd. För att uppnå detta skall överraskning och snabba rörelser (manövrar) användas. Syftet var att på det sättet få motståndaren i så stor obalans som möjligt, både psykiskt såväl som fysiskt (Ångström & Widén 2015, s60).

Som anfördes i analysen av *resonans* så är begreppen som idéer vidareutvecklade till *manöver-* och *utnötningsskrigföring*. Detta innebär att begreppen sannolikt mer

uppfattas som metoder än idéer samt om man avser idéerna behöver förtydliga det med exempelvis *indirekt förhållningssätt*.

I *Militärstrategisk doktrin* anser man att *manöverkrigföringen* är för påverkad av ensidiga ideal bland annat *indirekt metod*, därför definierar man *svensk manöverkrigföring* (Försvarmakten 2016, s.59). Därigenom minskas betydelsen av idéperspektivet i en svensk kontext ytterligare, och kräver förklaring med tilläggsattribut, alternativt att man använder sig av de vidareutvecklade begreppen *manöver-* och *utnöttningskrigföring*.

4.4.2 Indirekt och direkt metod som praktiska metoder:

Metoderna beskrivs bäst i *Arméreglemente Taktik* men definieras även i doktrin för gemensamma operationer (Försvarmakten 2013 s23; Försvarmakten 2020 s96,97) Attributen presenteras i tabellen nedan.

Kontext	Indirekt metod	Direkt metod
Styrkeförhållande	Jämbördig el. underlägsen	Kvantitativt övertag
Förutsättning	<ul style="list-style-type: none"> • Kunna identifiera motståndarens svagheter • Övriga målval för motståndaren • God rörlighet med förmåga att röra sig på djupet 	Tillgång till uppbyggnadstid
Genomförande	Kraftsamling	Snabb strid
Mål	Avgörande svagheter för fiendens förmåga anfalls	Fokus fiendens viktigaste förmåga

Tabell 5. Indirekt/direkt metod, attribut som metoder.

Även som metoder behövs tilläggsattributet, nivå, det vill säga taktisk, operativ eller strategisk om det inte framgår av sammanhanget. Använder man inte det så riskerar vi att hamna i citatet från *Doktrin för gemensamma operationer*. Vilket i sig blir logiskt om vi sätter in det i attributstabellen ovan då en kraftsamlingsinsats på operativ nivå kan bli styrkeuppbyggnad på taktisk och en kritisk sårbarhet på den operativa nivån blir en viktig förmåga på taktisk nivå.

Det bör tilläggas att metoderna täcker in alla attributen om man håller sig till en nivå och äger en relevans då det inte är tidseffektivt med *indirekt metod* om man är uppenbart överlägsen där och då.

4.4.3 Resultat återhållsamhet

Återhållsamheten av begreppen blir svag. Även om attributen förklaras av begreppen så är det ett förhållande som endast infrias om de nivådefinieras som metod, det vill säga ges en lång etikett.

Som idéer är begreppen otillräckliga och behöver tilläggsetikettering.

4.5 Analys av sammanhang

Sammanhangskriteriet skall svara på att attributen i de olika analysenheterna stämmer överens med varandra och att begreppets funktionella användning är liktydig. Detta kriteriet kommer att analyseras helt utifrån attributen i ordets alla uppfattade betydelser då syftet är att analysera begreppens inombegreppsliga logik samt att attributen har en koppling till varandra. Analysen kommer att presenteras som *radiellt venndiagram* med begreppet i mitten och attributen runt om i syfte att lättare få en överblick på attributens överensstämmelse.

4.5.1 Sammanhangsanalys Direkt metod

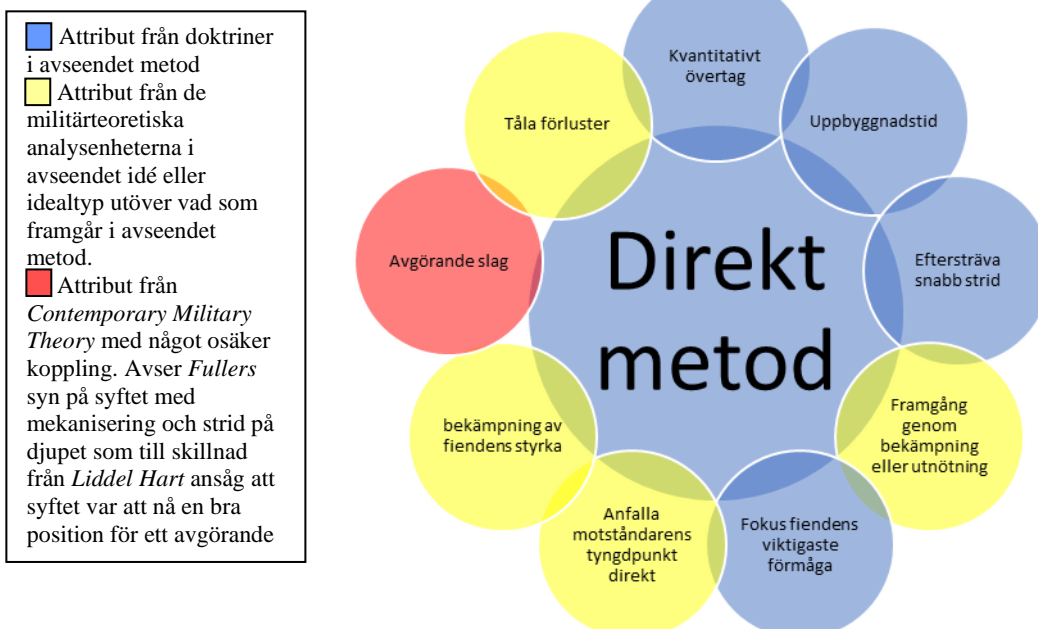

Diagram 1. Direkt metod, attribut alla betydelser.

Sammanhangskriteriet för begreppet *direkt metod* uppfylls i stor utsträckning. Som framgår i diagram 1 så hänger samtliga attribut ihop väl. Både inom den praktiska tolkningen där *uppbyggnadstid* skapar förutsättningar för *kvantitativt*

övertag vilket skapar förutsättningar för att beseгра fiendens viktigaste förmåga, vilken kan antas vara välskyddad. Med ett *kvantitativt övertag* bör kriteriet att eftersträva en *snabb strid* kunna uppnås. De militärteoretiska attributen med att *bekämpa fiendens styrka* och *anfälla tyngdpunkten direkt* hör ihop samt stämmer väl överens med att ha fokus på motståndarens viktigaste styrka. Även *framgång genom bekämpning* kan kopplas mot de metodologiska attributen och anfallande av tyngdpunkt. Det som avviker något är *framgång via utnötning*, som är en koppling till idealtypsresonemanget och *direkt methods* koppling till *utnötningsskrigföring*, gentemot attributet *eftersträva snabb strid*. Nyckelordet som ändå får sägas bibehålla sammanhanget är eftersträva, och att attributet *snabb strid* kan sägas vara något allmängiltigt för militär verksamhet. Även attributet att *tåla förluster* kan sägas hänga ihop med målet för de andra attributen som är att skapa förutsättningar för ett avgörande vilket i sin tur gör att om man går segrande ur striden kan man klara förluster.

Detta hänger också ihop med det sista attributet *avgörande strid*. Clausewitz resonemang om att slå mot tyngdpunkten som *Liddel Hart* hänvisar till som *direkt metod* syftade till ett avgörande. Fuller som var samtida med *Liddel Hart* ansåg att manövern på djupet inte skulle användas till att slå ut svagheter och inta en hotande position vilket skulle skapa *systemchock*. Han menade istället att det skulle användas till att skapa fördelaktig position för ett *avgörande slag* (Ångström & Widén 2015, s.60,114). Kriteriet *avgörande slag* kan i avseendet att bekämpa motståndarens *tyngdpunkt* ses som tillhörande *direkt metod* om syftet med *avgörande slag* skall vara tillämpligt, då det torde behöva innebära en kraftig *bekämpning av motståndarens viktigaste förmåga*. Det som i viss mån komplicerar attributet är att med *Fullers* tillvägagångsätt borde det sorteras som *manöverkrigföring* inte *utnötningsskrigföring* men det har berörts under *återhållsamhet* och påverkar inte sammanhangskriteriet.

4.5.2 Sammanhangsanalys Indirekt metod

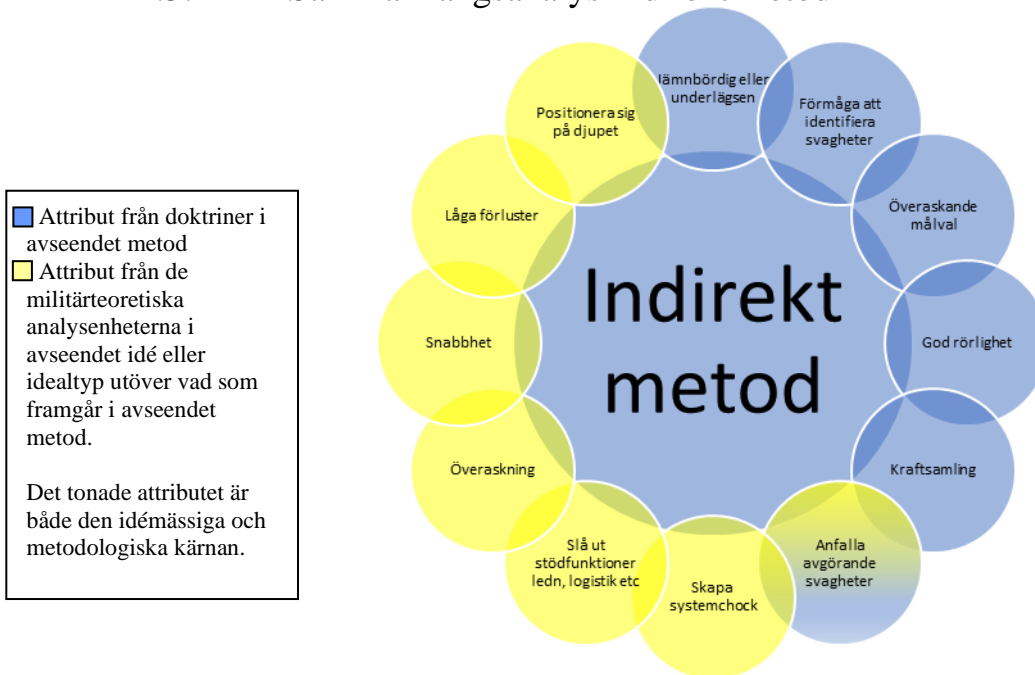

Diagram 2. Indirekt metod, attribut alla betydelser

Även *indirekt metods* attribut uppfyller sammanhangskriteriet väl. De metodmässiga attributen hänger ihop väl genom att kompensera sin *jämbördighet eller underlägsenhet* med *kraftsamling* och uppnår *överaskande målval* med hjälp av *god rörlighet*. Att anfallet riktas mot en *avgörande svaghet* säkerställs av förmågan att identifiera dessa.

Idén eller teorin om *indirekt metods* huvudsyfte är att skapa *systemchock*. Attributen hänger väl ihop genom att med *snabbhet* möjliggöra *överaskning* och kunna slå ut *avgörande svagheter* hos motståndarens tyngdpunkt. Genom att *slå ut stödfunktioner* och *positionera sig på djupet* bakom en motståndare uppnås *systemchock*. Genom att *undvika motståndarens styrkor* erhålls låga eller optimalt inga förluster. Detta gör att metodens *kraftsamling* kan upprepas i nya riktningar trots underlägsenheten. *Liddel Hart* förde inget resonemang om underlägsenhet eller förluster i kontexten att vara *stridsekonomisk*, detta är snarare metodologiska aspekter av metoden inom ramen för *manöverkrigföring*. Men precis som i fallet med den *direkta metoden* inverkar det inte på sammanhangskriteriet.

4.6 Analys av differentiering

Att det i flera av analysenheterna framgår att begreppen har vidareutvecklats till *manöverkrigföring* och *utnöttningskrigföring* (Försvarsmakten 2013, s35; Widén & Ångström 2004 s182; Ångström & Widén 2015 s113) besvarar i sig frågan huruvida begreppen är differentierat från andra begrepp åtminstone i betydelsen idealbegrepp eller idé. Även de attributen från *sammanhang* som är knutna till ordens metodologiska ansats delas av *manöver-* och *utnöttningskrigföring*.

Också internt mellan de två begreppen uppstår differentierings problematik. Exempelvis om jag *kraftsamlar* så att jag blir *lokalt starkare* är jag då *överlägsen* som kriteriet för *direkt metod*? Eller om jag inte genomför *frontanfall*⁴ utan slår motståndaren i flanken eller ryggen slår jag då mot en *avgörande svaghet*? Listan på interna motsättningar inom begreppsparet går fortsätta med resonemangen om olika namn på olika nivåer från *återhållsamhet*.

Sammanfattningsvis innebär ovan att graden av *differentiering* eller åtskillnad från andra militärteoretiska begrepp är mycket låg.

4.7 Analys av djup

Kriteriet *djup* skall besvara frågan hur väl underliggande attribut kan sammanpackas och förklaras av begreppet.

Eftersom begreppen i de militärteoretiska analysenheterna beskrivs som idealtyper som mest kan användas som etikettering i efterhand så kommer analysen av kriteriet *djup* avgränsas till begreppen användning som praktisk metod vilket i större utsträckning också besvarar forskningsfrågan.

Analysen kommer att göras av de tillämpningar som beskrivs i doktrinerna och reglementet samt av metoder som logiskt kan förknippas med attributen från punkten *sammanhang* vilka kommer att ses som huvudattribut.

---

⁴ För definition se Arméreglemente taktik s71

4.7.1 Analys av djupkriteriet direkt metod

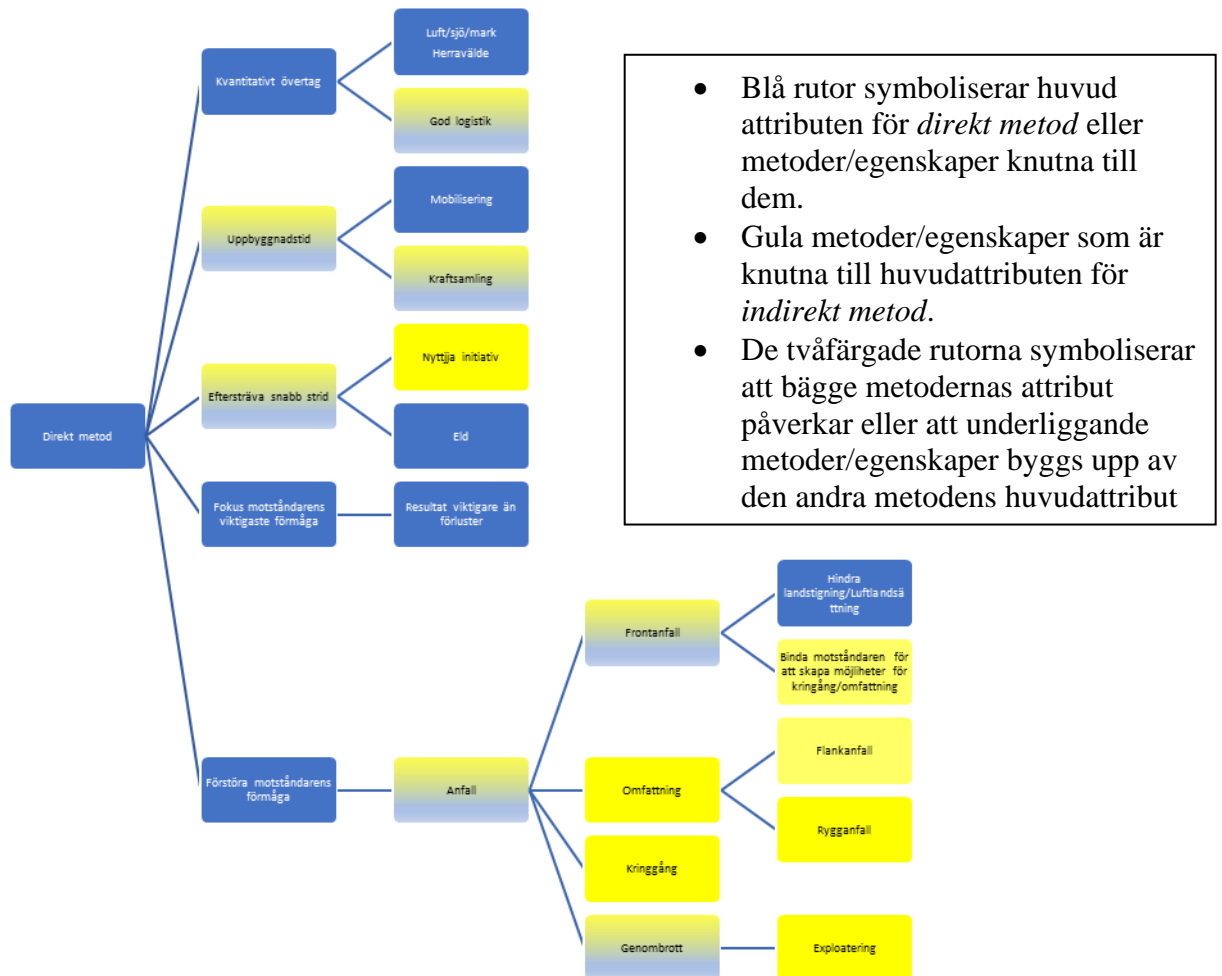

Diagram 3. Attributträd Direkt metod

Anfallsmetoderna som intuitivt är det man tänker på när man ser huvudattributen för *direkt metod* präglas i hög utsträckning av huvudattributen för *indirekt metod*.

Omfattning syftar till att kunna slå motståndaren i ryggen eller flanken det vill säga på den svagaste punkten. *Kringgång* syftar till att undvika motståndarens huvudstyrka för att påverka motståndaren på djupet. *Genombrott* syftar till att bryta igenom motståndarens försvar där det är som svagast och för att sedan nyttja genombrottet till att anfälla motståndaren i flanken, ryggen eller på djupet. Även om *genombrott* syftar till att anfälla den svagaste punkten har det ändå karaktären av ett *frontanfall* vilket gör att det markeras tvåfärgat. Vid ett gynnsamt *genombrott* kan man övergå till *exploatering* som innebär att man anfäller motståndaren på djupet och bekämpar underhåll, ledning etc. det vill säga ett av huvudattributen för *indirekt metod*.

Endast *frontanfallet* kan till sina attribut helt knytas till *direkt metod*. Men även här används anfallsmetoden i huvudsak till att binda en motståndare i syfte att kunna genomföra *omfattning* eller liknande (Försvarsmakten 2013, s71-75)

Den helblå rutan under *frontanfall* anknyter till den övergripande principen för väpnat angrepp, både före och efter beredskapshöjning, som säger att en motståndare bör slås innan den har etablerat sitt fotfäste (Försvarmakten 2020, s.65–71). I *Arméreglemente Taktik* står det:

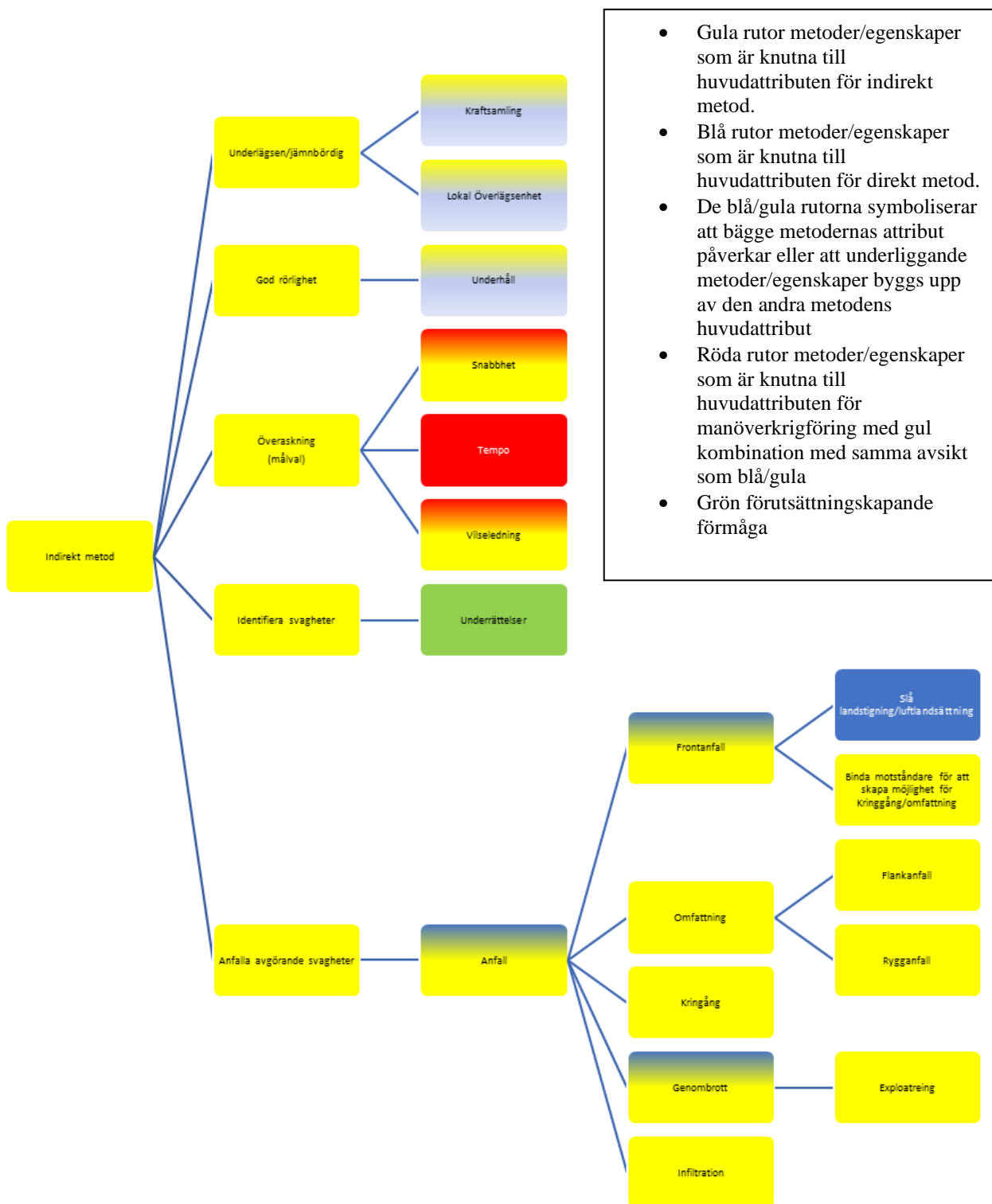
” *Anfall genomförs med mekaniserade förband förstärkta med stridsvagnar. Behovet av ett bevarat stridsvärde på dessa förband och handlingsfrihet på sikt vägs mot den möjliga effekt som anfallet mot den landstigande eller urlastande motståndaren kan ge.*”

(Försvarmakten 2013, s146)

Alla *direkt methods* huvudattribut uppfylls av citatet. Förbandsvalet utgörs av våra mest kvalificerade markenheter för anfall, det *kvantitativa/kvalitativt överlägsna* attributet. *Styrkeuppbyggnaden* får anses tillgodogjort av att vi är på hemmaplan och motståndaren har genomfört förbekämpning och överskeppning. *Fokus på motståndarens viktigaste förmåga* uppfylls av att det krävs etablerade brohuvuden för att möjliggöra och försörja en invasion. Även attributet att *bortse från egen påverkan/förluster* uppfylls.

Sammanfattningsvis uppfyller begreppet *direkt metod*, kriteriet djup mycket dåligt som tydlig illustreras av hur tidigt i trädet den blå färgen försvinner.

4.7.2 Analys av djupkriteriet indirekt metod

- Gula rutor metoder/egenskaper som är knutna till huvudattributen för indirekt metod.
- Blå rutor metoder/egenskaper som är knutna till huvudattributen för direkt metod.
- De blå/gula rutorna symboliserar att bägge metodernas attribut påverkar eller att underliggande metoder/egenskaper byggs upp av den andra metodens huvudattribut
- Röda rutor metoder/egenskaper som är knutna till huvudattributen för manöverkrigföring med gul kombination med samma avsikt som blå/gula
- Grön förutsättningskapande förmåga

Diagram 4. Attributträd Indirekt metod

Den *indirekta metoden* har i en attributspåringsprocess större *djup* än den *direkta*. Man kan i ett mer holistiskt perspektiv se att detta är en skevhet eftersom anledningen är att *indirekt metod* delar attribut med *manöverkrigföringen*.

Manöverkrigföring är också det som skall eftersträvas inom den svenska försvarsmakten. Detta framgår med tydlighet i samtliga doktriner (Försvarsmakten 2020, s.28–31; Försvarsmakten 2016, s58-66; Försvarsmakten 2013, s42). Men det är kriteriet *differentiering* som mäter graden av sammanblandning med andra begrepp. Det innebär att begreppet *indirekt metod* har förmåga att bunta ihop flera underliggande militära företeelser. Även om doktrinerna tenderar att använda manöverkrigs/tänkande begreppet istället. Vilket i sin tur kan kopplas till resultaten i kriterierna *resonans* och *familjaritet*.

4.8 Analys av teoretisk nytta.

Analysen av begreppsparets *teoretiska nytta* skall svara på huruvida begreppet kan användas till att klassificera, beskriva samt avgränsa teoribildning.

Begreppsparets goda resultat avseende sammanhangskriteriet gör att det går lätt att använda för att klassificera slag eller krig som det ena eller andra. De låga resultaten i *återhållsamhet* och viss mån *djup* gör att begreppsparets beskrivande förmåga är begränsad. Samma begränsningar tillsammans med begreppsparets bristande *differentiering* gör att förmågan till att avgränsa teoribildning blir lågt.

Den *teoretiska nyttan* av begreppsparet blir såldes låg.

4.9 Analys av praktisk nytta.

Analysen av begreppsparets *praktiska nytta* skall svara på graden av användbarhet gentemot andra befintliga begrepp och dess effekt på andra begrepp. Samt om begreppet i sin användning effektiviserar kommunikation i FM.

Avseende kommunikation kommer begreppets förmåga att användas som planeringsverktyg och orderspråk särskilt iaktas.

4.9.1 Användbarhet mot och påverkan på andra begrepp

Enligt *Gerrings* teori så är en av de viktigare aspekterna med ett begrepp att det har ett eget innehåll och inte bara byter namn på ett befintligt begrepp eller sammanfattar ett antal befintliga begrepp. Alternativt skär ut en liten del av ett befintligt begrepp eftersom det då inte tillför något (Gerring 1999, s383-384).

Här uppstår den första problematiken med begreppsparet i de militärteoretiska kontra de doktrinära analysenheterna. Detta då begreppen i de militärteoretiska böckerna återfinns i sin historiska kontext och *manöver-* samt *utnöttningskrig-*

föringen är där en vidareutveckling av begreppen. Detta innebär att begreppens *praktiska nytta* inom militär teorin blir en militärhistorisk referens till utvecklingen av *manöver-* och *utnöttningskrigföringsbegreppen*. Avseende *praktisk nytta* av begreppen som idealtyper tycks även den begränsad i avseendet att förstå krig då uppmaningen till försiktighet i användning av begreppen (se 4.1.1) förstärks av begreppsparets dåliga resultat i kriterierna *differentiering* och *återhållsamhet*.

I doktrinerna och reglementet, inkluderas begreppsparet som metoder. Eftersom både reglementet och doktrinerna har en tydlig inriktning på *manöverkrigföring* som övergripande idé inkluderas här metoderna i *manöverkrigföringen* som koncept även om arméreglementet omnämner att *direkt metod* har koppling till *utnöttningskrigföring*. Här blir alltså förhållandet det omvända att begreppsparet är en metod som kopplas till en delmängd av attributen för *manöverkrigföring*. Som vi kan se i kriteriet *djup* så klarar begreppet *direkt metod* inte famna om så särskilt många underliggande metoder/kriterier och även om *indirekt metod* lyckas bättre så bli det i så fall utan hänsyn till att begreppet *manöverkrigföring* innefattar alla kriterierna, vilket i sig är naturligt eftersom *manöverkrigföring* är en vidareutveckling av idén *indirekt metod*.

Begreppsparets användbarhet gentemot andra begrepp blir låg eftersom de inte tillför något nytt till vare sig *manöver-* eller *utnöttningskrigföringen* som inte finns inom dessa. Då de bara på ett godtyckligt sätt, som inte tar hänsyn till ambitionen utan bara utfallet av strider, går att använda för att analysera i efterhand, har det inte heller någon *praktisk nytta* för att förstå krig. Vad avser användbarheten i betydelsen metoder bidrar begreppen inte heller med någon komplettering utan skapar osäkerhet framförallt på grund av dålig differentiering.

4.9.2 Praktisk nytta för kommunikation inom försvarsmakten

Samtliga doktriner är tydliga med att de inte skall ses som någon rigid regelbok utan som vägledning och inriktning för hur vi skall tänka det vill säga en normativ inriktning (Försvarsmakten 2016, s.9; Försvarsmakten 2020, s.13). Vad det avser *Arméreglemente taktik* (2013) så är reglementet i sig styrande men även arméinspektören trycker på vikten av förståelse före bokstavstolkning i sitt förord.

”Det enda som är säkert är att inget läge är det andra likt. Det viktigaste är därför inte de exakta formuleringarna i reglementet utan den kunskap, färdighet och förståelse i och kring armétaktik som blir en följd av att reglementet används.”

(Försvarsmakten 2013, s7)

Inte heller i dessa sammanhang skapas en *praktisk nytta* av att kommunicera begreppen i sin betydelse som idéer. Eftersom alla publikationerna beskriver *manöverkrigföring* definierad i en svensk kontext kombinerad med *uppdragstaktik* som norm. Som tidigare anfört tillför inte heller begreppen något utanför *manöverkrigföringen*.

Kan då begreppsparet som metod användas för att ge inriktning om genomförandesätt till förband? Även här är nyttan ringa vilket tydligast framgår i analysen av *djun* där samtliga typer av anfallsmetoder inte med enkelhet kategoriseras som det ena eller andra. I kriteriet *differentiering* framgår också att begreppen kan byta plats med varandra beroende på nivå, det vill säga en *direkt metod* på taktisk nivå kan vara *indirekt metod* på operativ nivå. Detta gör begreppen vanskliga att ha med som inriktning i *orienteringen* eller *chefens vilja* i orderverk och liknande. Vilket det inledande citatet tydligt pekar på.

Vid planering ingår i regel någon form av *tyngdpunktsanalys* för att fastställa vad som är motståndarens viktigaste eller farligaste förmåga inom ramen för den uppgift man själv har att utföra. *Tyngdpunktsanalys* tas upp i arméreglementet (Försvarmakten 2013, s36) som ett led i *manöverkrigföringen*. Analysen har som syfte att fastställa egen och motståndarens *tyngdpunkt* och de avgörande förmågor som bär upp den samt de svagheter dessa förmågor har. Motståndarens styrkor och svagheter i förhållande till egna syns också i den i bilagan beskrivna planeringsmetoden som används på taktisk nivå PUT⁵ (Ibid, s127-129). Även om analysen och planeringsverktyget pekar på huvudattributet för *indirekt metod* som *avgörande svagheter* och *avgörande styrkor* för *direkt metod*. Så finns inga referenser till dessa.

Syftet med planeringen och den ingående *tyngdpunktsanalysen* är att skapa orderunderlag för genomförande. Begreppsparets bristande *differentiering* samt tolkningsmöjligheten av vad som tillhör vilket begrepp som framgår av *diagram 3* och *4* skulle skapa osäkerheter i genomförandet mellan enheter. Detta skulle störa samordningen vilket skulle skapa möjligheter för motståndaren istället.

Även begreppens brister avseende kriteriet *återhållsamhet* är ogynnsamt för orderkommunikation. Att begreppen behöver tilläggsetikettering för att klarläggas förlängs och gör kommunikationen mer osmidig vilket är motsatsen till vad som eftersträvas vid ordergivning.

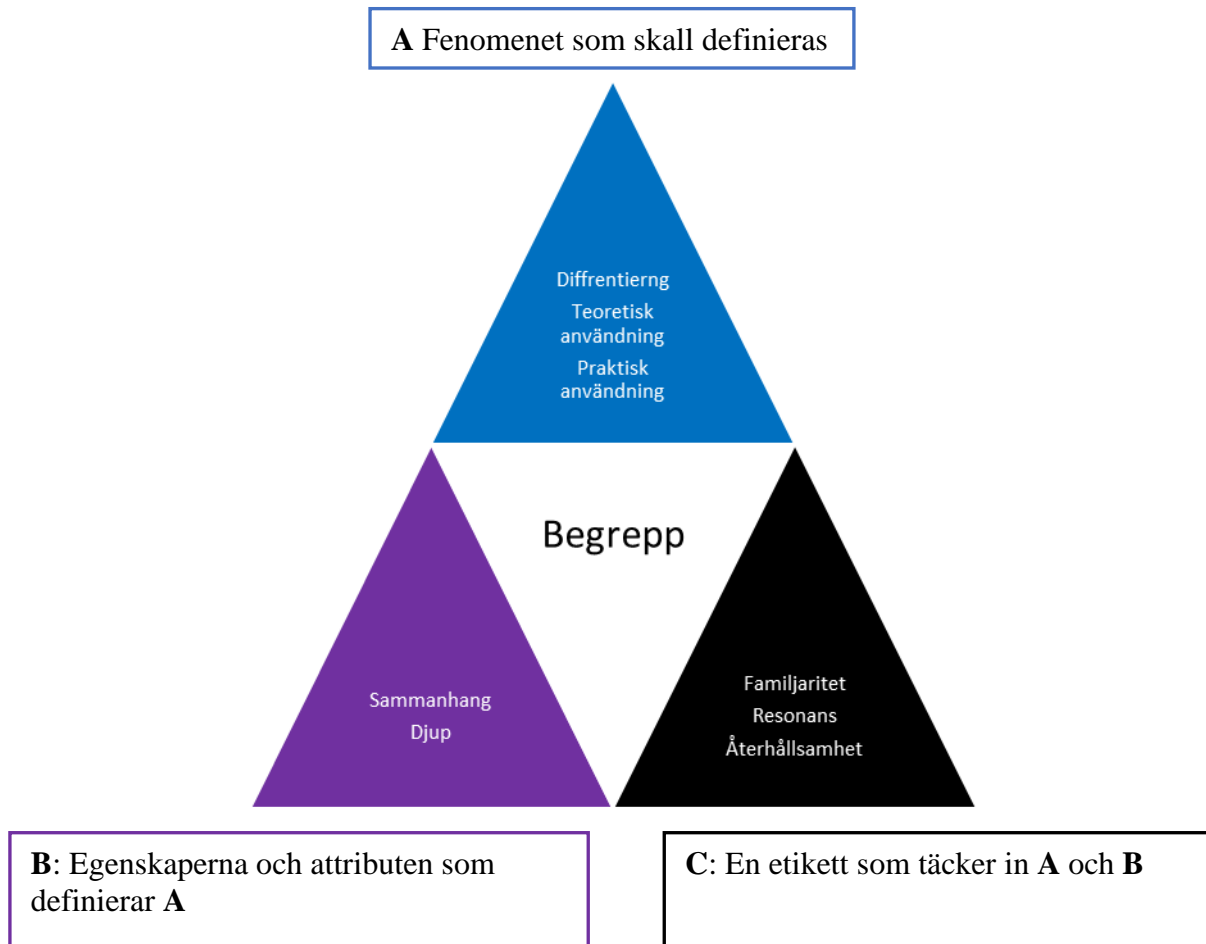
4.10 Analysresultat

Som belyses i kapitlet om *Gerrings* teori så skall ett begrepp bestå av en triangel, och utifrån detta har han skapat sina åtta kriterier, för att analysera eller bilda ett begrepp. Jag har i *figur 1* fördelat kriterierna utefter min tolkning mellan beskrivningen av triangeln och kriterierna. Jag har valt att fördela kriterierna i en av de tre kategorierna även om flera av dem kan ses påverka mer än en del i triangeln. Syftet med det är att kunna se om triangeln är balanserad, hade jag valt att placera något kriterium i mer än en kategori så kan jag få en snedvridning som beror på endast ett kriterium.

---

⁵ Planering under tidspress

Därefter är analysresultatet av kriterierna presenterade i en tabell utifrån uppställda krav i analysverktyget. Graden av uppfyllnad presenteras som låg, viss och hög som förstärks med färgerna röd, gul och grön. Slutligen illustreras resultatet i *figur 2* och *3* som bygger på triangeln från *figur 1*. Illustrationen kommer med utgångspunkt från *figur 1* visa både i vilken utsträckning begreppet är balanserat och i vilken grad kategorierna är uppfyllda.

Figur 1. Gerrings teori som begreppstriangel med fördelade attribut.

4.10.1 Resultattabell från analysverktyg, direkt metod

Kriterium	Uppfylld som idealtyp och ide	Uppfylld som metod	Helhet
Familjaritet	Viss	Viss	Viss
Resonans	Låg	Låg	Låg
Återhållsamhet	Låg	Låg	Låg
Sammanhang	Hög	Hög	Hög
Differentiering	Låg	Låg	Låg
Djup	Låg ⁶	Låg	Låg
Teoretisk nytta	Låg		Låg
Praktisk nytta	Låg	Låg	Låg

Tabell 6 Analysresultat direkt metod.

4.10.2 Resultattabell från analysverktyg, indirekt metod

Kriterium	Uppfylld som idealtyp och ide	Uppfylld som metod	Helhet
Familjaritet	Hög	Viss	Viss
Resonans	Låg	Låg	Låg
Återhållsamhet	Låg	Låg	Låg
Sammanhang	Hög	Hög	Hög
Differentiering	Låg	Låg	Låg
Djup	Låg ⁷	Viss	Viss
Teoretisk nytta	Låg		Låg
Praktisk nytta	Låg	Låg	Låg

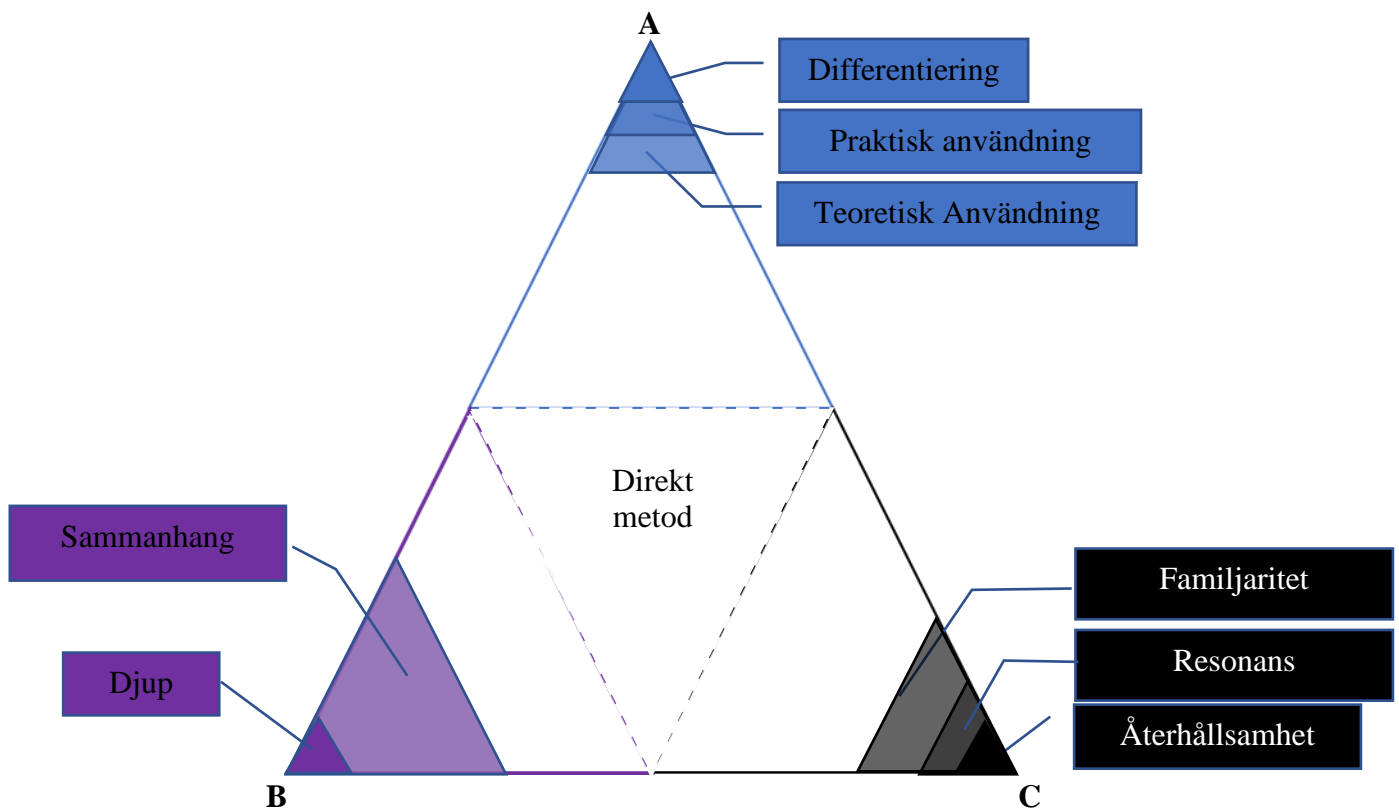
Tabell 7 Analysresultat indirekt metod.

Att *familjaritet* har bedömts efter det lägre resultatet beror på delbedömningen avseende professionellt användande som metod (se tabell 4). I fallet *djup* är analysens tyngdpunkt begreppet som metod, därav den högre resultatbedömningen. De aspekter av teoretisk användbarhet som kan appliceras på uppfyllnad som metod täcks av bedömningen av *praktisk nytta* och har därför inte vägts in.

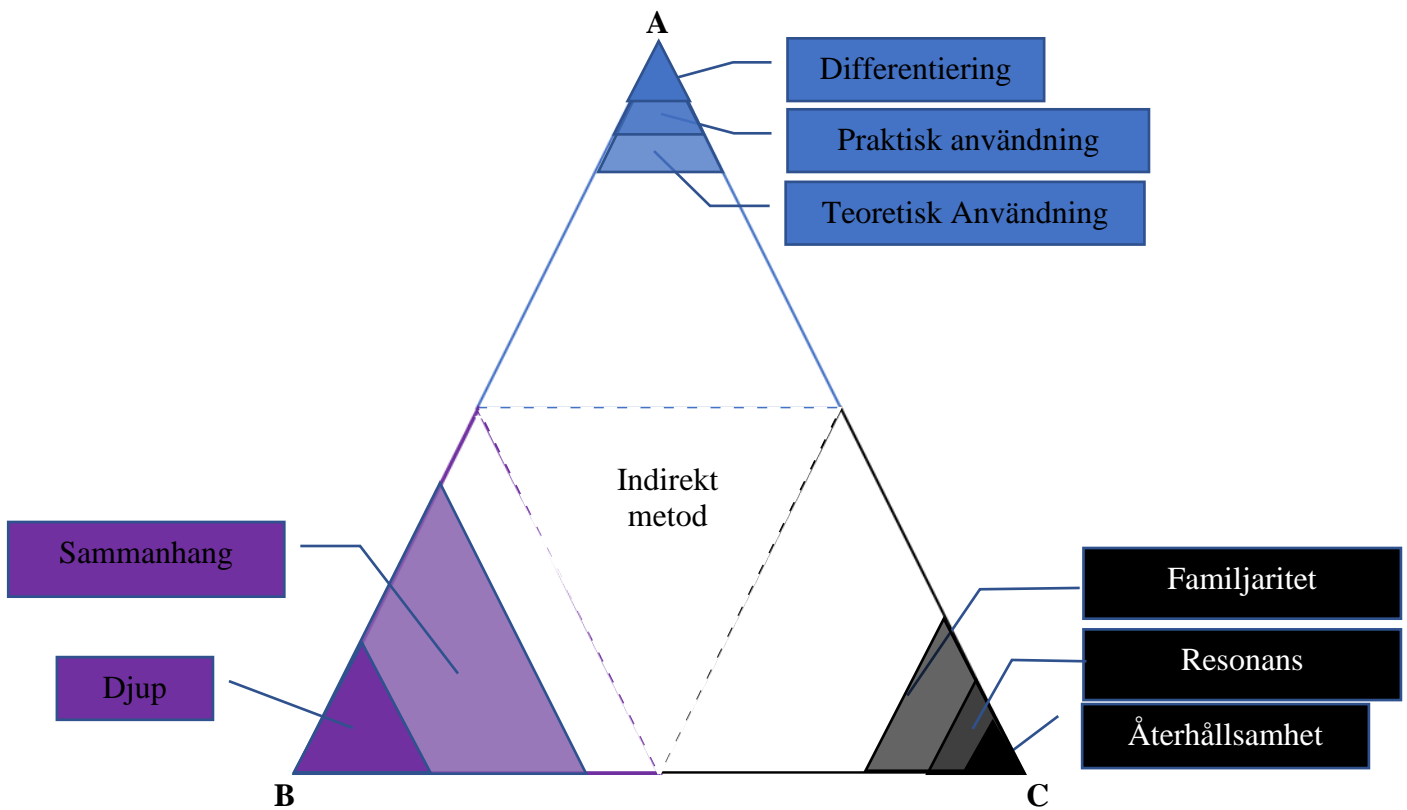
⁶ I delanalysen framgår att det som analyseras är begreppet som metod. Dock framgår det att jag utifrån Ångström & Widens syn på idealbegreppet bedömt det som låg uppfyllnad av djupkriteriet.

⁷ Se fotnot 7

4.10.3 Analysresultat: Uppfyllnad och balans

Figur 2. Illustration av uppfyllnadsgrad och balans i begreppet Direkt metod

Figur 3. Illustration av uppfyllnadsgrad och balans i begreppet Indirekt metod

Figurerna är uppbyggda efter att varje delkomponent (A, B, C) är färguppfyllnad i förhållande till kriteriernas uppfyllnad.

Uppfyllnadsgarden bygger på *tabell 6, 7* där utfallet *hög* ger full uppfyllnad. Det vill säga 50% alternativt 33% om det är två respektive tre kriterier i delkomponenten, *viss* hälften av *hög* och *låg* hälften av *viss*.

Båda begreppens uppfyllnad av begreppstriangeln är låg. Att kategori A är den som är lägst uppfyllnad samtidigt som det finns en övervikt i kategori B speglas i störst utsträckning av begreppens praktiska användbarhet för även om begreppen kronologiskt har tillkommit före *manöver-* och *utnöttningskrigföringens* så används de i doktrinerna och reglementet som en delmängd av dessa. Detta förtar också den *indirekta metodens* bättre resultat i kategori B eftersom de bara täcker en delmängd av *manöverkrigföringsbegreppet*. Därigenom tillför de inget nytt och blir därför svåra att etikettera utan behöver tilläggsbeskrivningar. Att graden av uppfyllnad är lägre för *direkt metod* indikerar att den är en konstruktion för att ha en motpart till *indirekt metod* snarare än ett eget begrepp i sig. Detta styrks av skrivningen avseende *utnöttningskrigföring*, vilken *direkt metod* är kopplad till, vilken Ångström & Widèn hävdar är en konstruktion framtagen av förespråkare för *manöverkrigföring* på 80-talet i syfte att definiera sin egna teorier (2015, s.113).

Analysen av begreppsparet utifrån de åtta kriterierna i *Gerring* teori ger därför resultatet att de är otillräckliga som begrepp då endast 1 av de ben som bygger upp ett begrepp kan sägas ha god uppfyllnad i begreppet *indirekt metod* och tillräcklig uppfyllnad i begreppet *direkt metod*. De två andra benen har låg till mycket låg uppfyllnad.

5 Avslutande diskussion

Syftet med uppsatsens forskningsfråga är att besvara om begreppsparet kan förstås utifrån *Gerrings* teori och vilken inverkan detta har på begreppens militära användning. I analyskapitlets inledning framkom tre möjliga betydelser av begreppsparet utifrån analysenheterna.

1. Begreppen som idealtyper, främst lämpade som etikettering av krig i efterhand, vilka bör användas med försiktighet.
2. Begreppen som faktiska metoder för tillämpning.
3. Begreppen som idéer eller filosofier.
  - Inom denna tolkningen av begreppet *Indirekt metod* framgår också metoden som en föregångare till *manöverkrigföring*.

Med analysresultaten kan vi se att begreppen är generellt svaga och obalanserade, vilket påverkar samtliga betydelser.

Idealtyper är inte medelvärden av företeelser utan extremer av fenomen. Med idealtyper kan vi genomföra idealtypsanalys för att exempelvis se i hur stor utsträckning fenomen liknar en renodlad idealtyp (Esaiasson m.fl. 2017, s. 140–141).

Analysresultatets goda uppfyllnad av *sammanhang* skulle kunna ligga till grund för en idealtyp. Men den låga uppfyllanden av *differentiering* och då framförallt den bristande differentieringen mellan begreppen i sig är det svårt att utkristallisera de två begreppen som idealtyper skilda från varandra. Detta gör att begreppen inte kan användas i en idealtypsanalys eftersom det skulle ge bristfällig reliabilitet vilket ökar risken för systematiska fel, som i sin tur ger dålig validitet.

Under kriteriet *praktisk nytta* belystes begreppens svårigheter att användas som faktiska metoder. Främst avseende deras dåliga *differentiering* från varandra som tillsammans med dålig *återhållsamhet*, som kräver tilläggsetikettering, skapar osäkerheter som påverkar kommunikationen och samordningen av militär verksamhet. Behovet av tilläggsetikettering förstärks dessutom avseende *indirekt methods* låga resultat av *professionell familjaritet*.

Även i betydelsen idéer tillför begreppsparet inget nytt då de har utvecklats till koncepten om *manöver-* och *utnötningskrigföring*. Vilket framgår som delförklaring i de flera kriterier och sammanfattas i *teoretisk nytta*.

Gerrings teori har varit väl lämpad för att försöka förstå begreppen utifrån analysenheterna. Teorins främsta förtjänst är att kriterierna har kunnat belysa begreppen uppstyckade i sina beståndsdelar. Detta skapar förutsättningar för att förstå paradoxen i att kunna läsa begreppets definition i analysenheterna som var för sig verkade rimliga och samtidigt motstridiga. Paradoxen i sig bygger på begreppens relativt starka *sammanhang* i kombination med dess bristande

differentiering. Begreppen kan således förstås med *Gerrings* teori och har genom analysen med teorin visats sakna relevans för militär användning.

5.1 Slutsatser

Utifrån analysresultaten och den avslutande diskussionen kring dessa drar jag följande slutsatser för användningen av begreppen i doktriner och reglementen

Begreppen bör inte användas som metoder eller metodologisk inriktning. Eftersom de är mångtydiga och oklara vilket minskar den gemensamma förståelsen och förmågan till samordning istället för att förstärka den. Detsamma gäller begreppen som idéer/filosofier eftersom dess efterföljare bygger vidare på begreppen. *Militärstrategisk doktrin* trycker dessutom på att den anser att manöverkrigföringen generellt är för mångtydig eller ensidig och definierar därför *svensk manöverkrigföring* (se kap 4.1.2). Därför bör begreppspar inte användas utan *svensk manöverkrigföring* brytas ned till underliggande publikationer. Detta är i viss mån gjort men inblandningen av *indirekt-* och *direkt metod* som idéer bör strykas.

Ett begreppspar som är svagt och står på ett av tre ben skapar inte på ett enkelt sätt en tydlig gemensam förståelse som förenklar kommunikation, och för militär verksamhet i stridens kaos är tydlighet och enkelhet livsavgörande.

”Enkelhet motverkar risken för missförstånd, tidsförluster och minskad effektivitet. Tempot i våra handlingar kan öka och initiativet kan behållas om våra planer och direktiv är enkla, tydliga och okomplicerade.”

(Försvarsmakten, 2013, s. 61)

6 Referenser

6.1 Tryckta källor

- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oskarsson, Ann Towns & Lena Wängerlund, (2017). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle och marknad*. Upplaga 5:4, Stockholm: Wolters Kluver Sverige AB.
- Försvarsmakten, (2020). *Doktrin för gemensamma operationer*. Stockholm: FM HRC
- Försvarsmakten, (2016). *Militärstrategisk doktrin- MSD 16-ny*. Stockholm: FMV, FSV Grafisk produktion
- Försvarsmakten, (2013). *Arméreglemente taktik*. Stockholm: FMV, FSV Grafisk produktion
- Fant Claes-Göran (2004). C STRA/ C HKV förord till Militärteorins grunder. I Widén Jerker & Jan Ångström. (red.) *Militärteorins grunder*. Stockholm: FMLOG ServE Sthlm C T&D. s iii-iv
- Gerring, John, (1999), *What Makes a Concept Good? A Criterial Framework for Understanding Concept Formations in the Social Sciences*. Polity, Vol. 31, The University of Chicago press on behalf of the Northeastern Political Science Association
- Thurén Torsten, (2013). *Källkritik*. Tredje upplagan, Stockholm Liber AB
- Widén Jerker & Jan Ångström 2004. *Militärteorins grunder*. Stockholm: FMLOG ServE Sthlm C T&D
- Ångström, Jan & Widen J.J, (2015). *Contemporary Military Theory: The Dynamics of war*. Abingdon: Routledge

6.2 Digitala källor

- Deretić Goran, 2009. *Manöverkrigföringens indirekta och direkta metod: En studie i fördelningen av dessa vid flyginsatser under Operation Desert Storm*. Kandidat uppsats, Försvarshögskolan. Hämtad från <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A236091&dswid=-2777>
- Svenska Akademiens ordlista <https://svenska.se/om/om-ordbockerna/>
- Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien (SO): <https://svenska.se/om/om-ordbockerna/>

Ström Johan. (2020). *Tröskelbegreppet: Det gränslösa begreppet*. Kandidat uppsats, Samhällsvetenskapliga institutet. Lund: Lunds universitet. <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/9008715>